

*Маринів І.І.,
аспірантка кафедри міжнародного права та
державного права зарубіжних країн
НЮАУ ім. Я Мудрого*

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ТРИБУНАЛ В РОЗУМІННІ СТ. 10 ТА СТ. 173 КОНСТИТУЦІЇ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

У статті досліджуються проблеми правової природи Конституційного Трибуналу Республіки Польща, аналізуються погляди вчених, обґрунтовуються висновки, відповідно до яких Конституційний Трибунал визначається як судовий орган та орган наділений правом здійснювати правосуддя.

Ключові слова: Конституційний Трибунал Республіки Польща, орган судової влади, правосуддя, компетенція Конституційного Трибуналу Республіки Польща.

Дедалі частіше у правовому середовищі польських та українських теоретиків та конституціоналістів розглядаються питання пов'язані з правою природою Конституційного Суду (Трибуналу), його місця та ролі в правовій державі, висловлюються практичні рекомендації щодо реформування діяльності єдиного органу конституційної юрисдикції відповідно до європейських демократичних стандартів.

Досвід конституційного будівництва Республіки Польща є корисним для України, адже Польща, яка входила раніше до так званого «соціалістичного табору», за досить невеликий проміжок часу успішно провела низку реформ, що дозволили їй зробити важливі кроки у демократичному будівництві і стати членом Європейського Союзу.

Метою цієї статті є аналіз правової природи Конституційного Трибуналу Республіки Польща.

Адже вказане питання уже багато років є предметом дискусії в польській правовій доктрині.

Г. Кельзен, як засновник концепції європейської моделі конституційного правосуддя, говорив, що для збереження принципу рівноваги політичних сил в республіканській демократії, краще за все розглядати його не як поділ влади, а як її розподіл, для можливості взаємного контролю однієї влади за іншою. Це важливо не тільки для того, щоб завадити надмірній концентрації влади в руках одного органу, а і для того щоб гарантувати правомірність функціонування різних органів. Таким чином, інститут конституційної юстиції не знаходиться в протиріччі з принципом розподілу влад, а навпаки є його утвердженням [1, с. 6].

У 1985 році, був створений Конституційний Трибунал Республіки Польща, але польські правники не відносили його до органів судової влади, оскільки в той час у польській правовій системі ще не діяв принцип розподілу влад. Розділ IV Конституції Польської Народної Республіки 1952 року, закріпив положення про Вищу Контрольну Палату, Конституційний Трибунал, Державний Трибунал, Омбудсмена та Національну Раду Радіо і Телебачення, виходячи з чого Конституційний Трибунал відносився до органів державного контролю, а не органів судової влади. Творці конституційної новели тоді зазначали, що Конституційний Трибунал являє собою «особливий орган з контрольними функціями» ближчий по своїй природі до органів державного контролю аніж до органів правосуддя [4, с. 32].

Так звана Мала Польська Конституція 1992 року, також не відносила Конституційний Трибунал до органів судової влади, що призводило до хибного на наш погляд переконання, що цей орган повинен бути приписаний до якоїсь четвертої гілки влади і це найчастіше вказувало на так звану контрольну владу.

Ситуація змінилась із прийняттям 2 квітня 1997 року Конституції Республіки Польща. На відміну від попередніх Конституцій, вона чітко і однозначно визначила, що судову владу здійснюють суди і трибунали (ст. 10 Конституції). При цьому вони утворюють «владу відокремлену і незалежну від інших влад» (ст. 173 Конституції), а отже одну і ту ж владу, а не дві самостійні гілки влади з відмінним характером устрою. Вказане є наслідком прийняття польським законодавцем концепції більш широкої судової влади, яку в структурному аспекті здійснюють два види органів: суди і трибунали.

Віднесення Конституційного Трибуналу до органів судової влади в світлі такого правового регулювання тепер вбачається безспірним. Однак в польській правовій доктрині ще й досі існують погляди, які ґрунтуються на положеннях розділу IV Конституції 1952 року. Прихильником саме такої точки зору являється Й. Тжинський, який припускає, що діяльність Конституційного Трибуналу є особливою формою контролю (конституційного контролю), а оскільки контроль не є «правосуддям», то і орган, який його здійснює не може бути віднесений до органів судової влади, так як умовою віднесення є саме здійснення правосуддя [5, с. 92].

Віднесення Конституційного Трибуналу до органів державного контролю без сумніву в попередньому правовому регулюванні мало своє обґрунтування. Однак тепер, в світлі змісту ст. 10 та ст. 173 Конституції Республіки Польща з даним поглядом важко погодитися. Таким чином в польській правовій доктрині

ні утвердився інший погляд, згідно з яким Конституційний Трибунал є органом судової влади [6, с. 157; 7, с. 27; 8, с. 258].

Водночас, віднесення Конституційного Трибуналу Республіки Польща, Конституцією 1997 року, до органів судової влади не «поставило крапку» у вирішенні проблеми правової природи спеціального органу конституційної юрисдикції, оскільки з'явилися різні погляди з приводу можливості визначення його як органу правосуддя.

Домінує переконання, що Конституційний Трибунал не здійснює правосуддя, бо такого роду діяльність, в світлі конституційного і законодавчого регулювань, є принциповою винятковістю судів.

Прихильники цієї точки зору [9, с. 118; 10, с. 3; 11, с. 96; 12, с. 355] посилаються на зміст ст. 175 Конституції Республіки Польща, де міститься визначення правосуддя, згідно з яким цю функцію виконують виключно органи зазначені в даному приписі, а саме: Верховний Суд, загальні суди, адміністративні суди та військові суди. Отже, Конституційний Трибунал не здійснює правосуддя, яке є основним завданням судів. Однак він є органом судової влади, бо її створюють не тільки суди, які здійснюють правосуддя, а й трибунали, що виконують інші функції. Функція контролю, яку здійснює Конституційний Трибунал щодо конституційності тих чи інших норм права є «доповненням до судового правосуддя», тому, що цей орган діє на користь правосуддя, коректуючи право яке інтерпретується і застосовується судами.

На противагу погляду, що заперечує можливість віднесення Конституційного Трибуналу до органів наділених правом здійснення правосуддя, в доктрині утворилась інша течія. Представники даної течії відстоюють ідею, сформульовану П. Сарнецьким. Вони вважають, що «в компетенції Конституційного Трибуналу можна спостерігати багато елементів правосуддя» [13, с. 131]. Прихильники цієї точки зору спираються на предметне визначення правосуддя, а саме, правосуддя — це «розв'язання спорів про право». А, Конституційний Трибунал вирішуючи питання про відповідність Конституції діяльності політичних партій вирішує спір про право, а отже здійснює правосуддя. Що ж стосується таких повноважень, як контроль конституційності права або ж вирішення спорів про компетенцію, то вони мають віддалену схожість, оскільки не відповідають всім елементам визначення правосуддя (наприклад проблема принципу змагальності).

Вбачається, що найбільш переконливою є саме вказана позиція, яка включає Конституційний Трибунал до органів судової влади і водночас аргументує різнірідність його компетенції.

Також заслуговують на увагу проблемні питання пов'язані з межею між здійсненням правосуддя і контролем конституційності права. Зокрема, Конституційний Трибунал активований до здійснення правосуддя за допомогою такого інституту як конституційна скарга, а суди активовані до контролю конституційності права, оскільки перед зверненням до Конституційного Трибуналу з питанням перевірки правового акту на його конституційність вони самі повинні розглянути дане питання [14, с. 35].

То ж мабуть така своєрідна межа між контролем конституційності права і здійсненням правосуддя є однією із джерел суперечок про поділ компетенції в межах судової влади.

Загально прийнято, що про правову природу і місце конституційних судів в механізмі влади судять з конституційно-законодавчого закріплення їх статусу та повноважень. Однак слід врахувати, що конституційні і законодавчі норми не завжди дають однозначну правову характеристику органу конституційної юрисдикції та по-різному закріплюють статус цих органів. Так, наприклад, в Конституції Федеративної Республіки Німеччини, а саме у розділі IX, який іменується «Правосуддя», сказано, що судова влада здійснюється Федеральним Конституційним Судом, федеральними судами та судами земель. В Конституції Італії положення про Конституційний Суд містяться в розділі I «Конституційний Суд», глава VI «Конституційні гарантії», а в розділі I «Судоустрій», глава IV «Магістратура» сказано, що правосуддя здійснюється іменем народу; судді підкоряються тільки закону. Тобто Конституція Італії не тільки не відносить Конституційний Суд до органів судової влади, а й не містить однозначного положення про те, що правосуддя здійснюється Конституційним Судом. Те саме стосується і Конституції Іспанії, де положення про Конституційний Суд містяться у розділі IX «Конституційний Суд», а у розділі VI «Судова влада» сказано, що здійснення судової влади на всіх стадіях відправлення правосуддя належить виключно судам, які визначаються законом, відповідно до їх юрисдикції.

Тож таке закріплення є однією із причин появи в юридичній літературі різних точок зору з приводу юридичної природи і місця в механізмі влади органів конституційної юрисдикції.

Патомість в Конституції Російської Федерації, норми, які стосуються Конституційного Суду включені в главу 7 «Судова влада», де йде мова про те, що судова влада здійснюється за допомогою конституційного та інших видів судочинства. А ст. 1 Федерального Конституційного Закону «Про Конституційний Суд» визначає, що Конституційний Суд Російської Федерації, як судовий орган конституційного контролю, самостійно і незалежно здійснює судову владу за допомогою конституційного судочинства. В цьому визначені ілюструються головні ознаки юридичної природи Конституційного Суду як органу судової влади [2, с. 163].

Викликає зацікавленість наступний факт: Конституція Російської Федерації, як і Конституція Республіки Польща відносять орган конституційної юрисдикції до органів судової влади, і в той же час не містять положення про те, що правосуддя в країні здійснюється Конституційним Судом (Трибуналом). Однак в російській правовій доктрині існує єдина, загально визнана думка, про те, що Конституційний Суд РФ здійснює правосуддя, є органом судової влади і займає особливе місце в судовій системі держави [2, с. 163].

В українській та російській юридичній літературі висловлюються думки, з приводу того, що Конституційний Трибунал Республіки Польща не являється судовим органом. Так, зокрема В. Ковальчук зазначає, що до органів конституційного контролю перш за все належать Конституційні Суди та інші не судові органи, що мають відповідні повноваження (Конституційна Рада Франції, Конституційний Трибунал Республіки Польща) [3, с. 10]. Проте з таким поглядом важко погодитись, оскільки польська доктрина має розбіжності не з приводу віднесення Конституційного Трибуналу до органів судової влади, а з приводу визначення його як органу який наділений правом здійснювати правосуддя.

Отже, аналіз Конституції Республіки Польща від 2.04.1997 р., Закону «Про Конституційний Трибунал» від 01.08.1997 р., а також Регламенту Конституційного Трибуналу від 03.10.2006 р. дозволяє зробити висновок: Конституційний Трибунал здійснює судову владу (ст. 10 Конституції). Він використовує спеціальну правову процедуру — конституційне судочинство (розділ 2 Закону РП «Про Конституційний Трибунал», ділі Закону), яке ґрунтується на наступних принципах: незалежність суддів (ст. 195 Конституції, ст. 6 Закону); незалежність Конституційного Трибуналу (ст. 173 Конституції); колегіальність (ст. 25 Закону); гласність (ст. 23 Закону); усність (ст. 61 Закону); що стосується принципу змагальності, то однозначно даний принцип не закріплений, однак аналізуючи процедуру конституційного судочинства, а саме те, що воно ініціюється відповідними суб'єктами, (ст. 31 Закону), а також те, що у процесі конституційного судочинства, па відміну від цивільного чи кримінального, сторони відстоюють спільні інтереси, пов'язані з охороною Конституції, але з різних позицій її розуміння, — ми приходимо до висновку, що процес відбувається у формі змагальності між сторонами. Конституційний Трибунал, як незалежний арбітр приймає правові рішення в спірних правових ситуаціях. Рішення Конституційного Трибуналу є загальнообов'язковими і остаточними (ст. 190 Конституції).

То ж враховуючи вищесказане, немає сумніву в тому, що Конституційний Трибунал є особливим судовим органом, який здійснює функції правосуддя (конституційного правосуддя), тобто приймає з ініціативи уповноважених на це органів і осіб, як незалежний арбітр, рішення в спірних правових ситуаціях, охороняючи тим самим право і Конституцію.

Література:

1. Г. Кельзен Судебная гарантия Конституции (Конституционная юстиция. Часть 2, Окончание) // Право и политика. — 2006. — № 9. — С. 5-18.
2. Н.В. Вигрук Конституционное правосудие. Судебно-конституционное право и процесс: Учеб. пособие. — 2-е изд., перераб и доп. — М.: Юристъ, 2005. 527 с.
3. В. Ковальчук. Роль та місце Конституційного Суду України в системі органів державної влади // Вибори та демократія. — 2010. № 1(23). — С. 10-17.
4. E. Balcerга, Z. Czeszejko-Sochackiego Na 20 posiedzeniu Sejmu. — Diariusz Sejmowy. — 1982, s.32
5. J. Trzcіński Czy Trybunał Konstytucyjny jest władzą sądowniczą?, (w:) W kręgu zagadnień konstytucyjnych, red. M. Kudej, Katowice 1999, s. 200.
6. W. Sokolewicz, Konstytucyjna regulacja władzy sądowniczej, (w:) Konstytucja, ustroj, system finansowy państwa. Księga pamiątkowa ku czci prof. Natalii Gajl, red. T. Dębowska-Romanowska, A. Jankiewicz, Warszawa 1999, s. 157.
7. L. Garlicki, Charakter ustrojowy nowych trybunałów, PiP nr 3/1983, s 27-28.
8. W. Sokolewicz, Czy rak może być rybą a trybunał sądem?, (w:) Państwo prawa, administracja, sądownictwo. Prace dedykowane Prof. dr. hab. Januszowi Łętowskiemu, red. A. Łopatka, A. Wróbel, Warszawa 1999, s. 258.
9. B. Banaszak, Prawo konstytucyjne, Warszawa 2001, s. 118

10. L. Garlicki, Trybunał Konstytucyjny a sądownictwo, PS nr 1/1998, s. 3;
11. Z. Czeszejko-Sochacki, Sąd konstytucyjny w systemie organów państwowych, (w:) Sądownictwo konstytucyjne. Zeszyt 1. Studia i Materiały. Tom II, Warszawa 1996, s. 96-97;
12. A. Wasilewski, Granice władzy sądowniczej wobec władz ustawodawczej w świetle zasady trójpodziału władz, (w:) Ius et lex. Księga jubileuszowa ku czci Prof. Adama Strzembosza, red. A. Dębiński, A. Grześkowiak, K. Wiatr, Lublin 2002, s. 355.
13. P. Sarneski, Władza sądownicza w Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., Rejent nr 5/1997, s. 131.
14. M. Florczak-Włtor Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki prawne, (w:) Ars boni et aequi, Poznań 2006, s. 385.

Марынив И.И. Конституционный Трибунал Республики Польша в понимании ст. 10 и ст. 173 Конституции Республики Польша. — Статья.

В статье исследуются проблемы правовой природы Конституционного Трибунала Республики Польша, анализируются взгляды учёных, обосновываются выводы, в соответствии с которыми Конституционный Трибунал определяется как судебный орган и орган, который наделен правом совершать правосудие.

Ключевые слова: Конституционный Трибунал Республики Польша, орган судебной власти, правосудие, компетенция Конституционного Трибунала Республики Польша.

Maryniv I.1. Constitutional Tribunal of the Republic of Poland in the understanding of Art. 10 and Art. 173 of the Constitution of the Republic of Poland. — Article.

The article is devoted to the research of the problems of legal nature of the Constitutional Tribunal of the Republic of Poland. The views of scientists' on these problems are examined. The conclusions on the definition of the Constitutional Tribunal as a judicial body and the body which is empowered to make justice are justified.

Key words: Constitutional tribunal of the republic of Poland, the organ of judicial authority, justice, the scope of the constitutional tribunal of the republic of Poland.